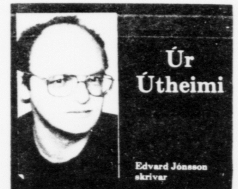

Sosialdemokratiska velferðarsamfelagið í Svöríki:

Stóra fyrimyndin hjá londunum í Eystureuropa

Stórir áhugi er í millum eystanlondnina fyrir sosialdemokratiskum velferðarskipanum í Svöríki. Millum tey, sum hava kunnað seg við hesa skipan, er tjekkiskur tingforsetin Alexander Dubcek og forsetin í Tjekkoslavakia, Vaclav Havel. Solidaritetur og serbiskur kommunistarnir hava sent eygleiðarar, og fyrrv. forsetin í Nikaragua, Daniel Ortega, sigst vera áhugaður. Sjálvt Mikhail Gorbatsjov hevur eggað til samarbæði millum svenskar og sovjetiskar búskaparfrøðingar. Svenska javnaðarhugsjónin er sostatt vorðin sum ein gróðrablettur í oyðimørkini fyrir socialistiskar umbótarar.

Ein skipan, ið varar

Í 1988 fór ovasti búskaparráðgevin hjá Gorbatsjov, Leonid Abalkin, til Svöríkis fyrir at kunna seg við svenska búskapin. Hann segði bart út, at hann var hugtakin av tí, hann sá og hoyrði. Solidaritetur sendi eina nevnd av embætismönnum til Stokkhólm seinasta ár eisini til at eygleiða eina væl virkandi sosialdemokratiska samfelagskipan. Í september 1989 hildu sovjetiskir og svenskir búskaparfrøðingar eina stóra ráðstevnu í Moskvu, har felags áhugamál vóru viðgjörd. Stevnan eydnaðist so væl, at hon fer at halda fram í mai í hesum ári.

Orsøkin til at Svöríki er so væl umtókt millum londnina, ið eru farin frá tí reindyrkaðu og búskaparliga oyðileggjandi marxist-leninismuni, er heilt einfalt tann, at svenska sosialdemokratiska skipanin hevur virkað sera væl yvir eitt langt tíðarskeið. Hon hevur gjørt eitt lutfalsliga lítið land til eitt tað ríkasta og teknologiskt mest framkomna í heiminum, og harumframt tað tryggasta at liva í frá samfelagsligum sjónarmiði.

Sosialistisk idealisma

Eygleiðarar á vinstravonginum meta hesa skipan sum tað besta dømið um »marknaðarbúskap

við menniskjansligum andliti», heimurin kennir. Sovjetski búskaparfrøðingurin Sergei Valentei í Stokkhólmi sigur, at svenska skipanin við valdmisþjaðing til lokalu økini er tann veruliga forkláringin uppá tann høga svenska livifótin. Hann sigur, at Svöríki er eitt dømi, hvussu fyrmyndarlig stig socialistiska idealisman kann rokka.

Svenski livifóturin hevur leingi verið tann hægsti í Vesturheiminum, men seinastu árin er hann minkaður eitt sindur. Tað, sum fyrst og fremst hevur myndað svenska rikidømið, ið verður spjatt miðvist til øll í samfelagnum, er framum alt svenski idnaðurin við Volvo, Electrolux, Saab og Sandvik á odda. Seinastu tiggjuárin vóru ein stór uppgangstíð fyrir tær multinationalu svensku fyrirkurnar.

Tað fria og blómandi marknaðarvirksemið í Svöríki hevur sjálvandi vakt ans í Sovjetsamveldinum. Boris Pankin, sovjetski sendiharrin í Svöríki, sigur, at Svöríki

geografiskt liggur so nær Sovjetsamveldinum, at tað kennist náttúrligt fyrir Sovjet at eygleiða svenska royndirnar og læra av teimum. Sovjetsku eygleiðararnir eru serliga hugtakinir av teimum nógvu sosialu tænastunum, sum tann vanligi sviin hevur atgongd til frá vøggju til grøv. Forældur hava rætt til farloyvi í 12 mánaðir við fullari løn eftir at barnið er føtt. Farloyvið verður longt til 18 mánaðir næsta ár. Ongu staðni í heiminum er sosial hjálp til tey sjúku, gomlu, avlarnu á so hugum stöði. Útbúgvingin av einstaklinginum, frá dagansing til lærðan háskúla, er sera bílig og á hugum stöði. Pensión er tryggjað imóti inflation og gevur arbeiðaranum 2/3 partar av tí inntøku, hann fekk tey 15 árin, hann hevði hægstu inntøkuna.

»Triðja leiðin«

Nógvir eystur-europeiskir socialistar halda, at svenski javnaðurin er

tann »triðja leiðin« millum avloðaðar marxistiskar lærusetningar og kaldar kapitalistiskar marknaðarmekanismur. Svenskarar halda, at hetta er stuttligt. »Í eini rumbulstíð«, segði Ingvar Carlsson, forsætisráðharri, á friðarstevnu í desember, »hevur sosialdemokratið høvi at gera seg galdandi, bæði politiskt og hugsjónarliga«.

Nú hevur svenska stjórnin og svenski idnaðurin stovnað eitt nýtt institutt við sovjetskum og eystur-europeiskum búskaparfrøðingum til at fylgja við broytingunum í Eystur-Europa og ráðgeva stjórunum har. Stjórnin á instituttinum eitur Anders Aslund. Hann skrivaði ta gitnu analysuna av sovjetsku perestroika-kollveltingini »Umbótastríðið hjá Gorbatsjov«, ið er ein týðningarmesta analysa, skrivað hevur verið um búskaparliga og politiska hurlivasan í Sovjetsamveldinum.

Aslund sigur, at sum grannar hava svenskarar

og russarar »felags mentunarliga uppfatan«, sum kann koma Sovjet til góðar í politiskum uppbyggingarstarvi.

Ungarn fyrmynd fyrir USA?

Viðhvert verður spurt, hvussu eitt lítið og rættliga homogent samfelag sum Svöríki kann gerast fyrmynd fyrir eitt sera óstøðugt risaveldi við 15 republikkum, har 135 mál verða tosað, og sum fevnir um 1/6 part av heiminum. Ein amerikanskur senator hevur sagt, at hetta kendist sum at hoyra í Hvíta húsinum, at USA skuldi havt Ungarn sum fyrmynd. Svöríki hevur kortini nógv at læra onnur. Rudolf Jalakas, fyrrv. búskaparfrøðingur í Svenska Handelsbanka, flýddi til Svöríkis úr Estlandi eftir at tann perfida paktin millum Stalin og Hitler var undirritað í 1940. Seinasta ár fór Jalakas fimm ferðir til Estlands at samráðast við myndugleikarnar um, hvussu friur marknaðar-

politikkur kann skipast. »Ein kann ikki fyristilla sær, hvussu fast planbúskapurin hevur læst seg í hugaheminum hjá teimum ungu«, sigur hann. »Tey spurdu: Hvussu velur Svöríki sín idnað? Eg svaraði: Svöríki velur idnað akkurat á sama hátt sum traðið velur greinar«.

Einki arbeiðsloysi

Tað mest fyrmyndarliga í svenska búskapinum er, sambært sovjetsku sosialistunum, tað minimala arbeiðsloysið — bert 1,4% í 1989. Michael Sohlman, eykauttanríkisráðharri í svensku stjórnini, er vaksin upp í Moskvu. Hann sigur: »Sovjetsku politikararnir fyrigykla sær ikki, at teir eru komnir á mál, bert um teir kopiera okkurt einfalt modell. Kortini er umráðandi at visa teimum konservativu og almenninginum, at tað ber til at hava marknaðarbúskap og tað er ikki neyðugt samstundis at hava 15% arbeiðsloysi«.

Svenska velferðarskipanin byggir á somu javnaðar- og samfelagsideal sum tey, ið inspireraðu socialistisku skipanina. Eystanlondnina vilja kvetta við kommunismuna, men tey vilja varðveita socialistisku hovuðreglurnar um velferð, menning og møguleikar fyrir øll. Martin MacCauley, politiskur frøðingur við University of London, metir, at sosial velferð og felags ábyrgd verður verandi ein grundleggjandi táttur í tí politisku og mentunarligu skipan, ið fer at menna seg eystanfyri. »Ein javnvág uppstendur, tá ið frii marknaðurin hevur fingið loyvi at virka eina tíð. Tey flestu eystanlondnina fara at góttaka javnaðarhugsjónina sum ta náttúrligu heimspekina um býti av makt millum menniskju«, sigur hann.

Skandinav meira siðmentaðir

John Madeley, serfrøðingur í Skandinaviskum málum í London School of Economics, er púra samdur. Hann sigur, »tá ein ger